

„Kdo, když ne my, kdy, když ne teď!“

Mgr. Květoslava Morávková, absolventka geobotaniky na PřF UK (1991), účastnice listopadového studentského hnutí 1989, je považována za inspirátorku známého hesla „Kdo, když ne my, kdy, když ne teď!“ Výzva se později dostala na pamětní desku listopadových událostí umístěnou na albertovském děkanátě PřF UK.

Květo, při vzpomínce na přelomové dny listopad/prosinec 1989, když jsem mezi vás – studenty posledních ročníků – chodil do pracovny posluchačů na geobotaniku, vybavuje se mi vzrušená atmosféra se střídavými výkyvy ke skepsi a zase k optimismu. Každý den se něco významného odehrálo. Ve stávkovém týdnu jsi byla v centru dění, proslýchalo se, že rozšíření nejznámějšího „sametového“ sloganu – který jsme o 17 let později spolu se starostou Prahy 2 a rektorem UK umístili na pamětní desku na albertovském děkanátě – bylo inspirováno tebou. Jak ty dny vidíš s odstupem?...

No, po pravdě, s dvacetiletým odstupem si toho v detailech pamatuju poměrně málo. Zejména možná proto, že samotný klíčový víkend jsme strávili v naší „brontosauří partě“ (pražsko-liberecké) na Smrku, nejvyšší hoře Jizerek a protože jsme z Prahy odjížděli přes Neratovice autem spolustudentky Lídy Němcové resp. tehdy asi autem její maminky, minul nás klíčový „výprask“ na Národní třídě. (Pro nepamětníky: ochránářské hnutí Brontosaurus mělo své místní organizace).

foto: Tomáš Petrus

O mnohém jsme se pak dovídali nebo dohadovali až v průběhu stávky, kdy jsme sice asi nebyli z fakulty nejaktivnější, ale leccos se i u nás na Katedře botaniky a vedle na Ústavu životního prostředí dělo. Až ke zpívání na Vyšehradě mi vše přišlo mile spontánní a studentsky otevřené – nikoli tedy někým v čele manipulované, ale naše skupinka s transparentem hesla, o kterém mluvíš, a možná ještě s nějakými jinými „cedulemi“ byla v tom davu geologů, mediků a jiných přírodovědců z Viničné a Alberta docela malá. Protože jsme od svazáků – pod nimi tehdy brontosauří komise ŽP na univerzitě fungovala - měli nějaké vstupenky na představení do Vinohradského divadla, spěchali jsme z Vyšehradu přes oddělení geobotaniky tam – naházeli jsme batohy do auta a tuším, že popojeli parkovat právě někam k divadlu. Tam už nás dostihly kusé zprávy o dění na Národní, ale tuším, že kolem deváté jsme vyjeli pryč z Prahy a z nočních a pak z ranních zpráv sledovali, co se děje. To ještě nikdo nic význačného nepřiznal – že je nějaká revoluce či zásadní zvrát, o víkendu začala revoluce jen v Praze a my si užívali jinovatky a prvního sněhu na horách v krásném srubu mimo jakoukoli civilizaci. V té době probíhaly první rozvozy letáků a informací do dalších měst – do divadel a vysokých škol, odkud se to celé v pondělí rozjelo naplno – do stávek a prohlášení plus dalších kroků, které si v tuto chvíli chronologicky nepamatuju, protože jsem měla i jiné

starosti, např. to, že jsem byla již měsíc těhotná... Každopádně do školy jsme chodili stávkovat a stranou jsme nestáli, ale hlavní taktovku držel Šimon Pánek z Viničné a my řešili hlavně záležitosti v Benátské. Obě budovy však patří do správy biologických oborů na přírodovědě, takže je vidět, jak se biologie angažovala...

K tomu heslu: Dle mne nám ho přinesl s pár zvěstmi, že se něco chystá, Tomáš Škrdlant (možná již předrevoluční, ale hlavně porevoluční významný dokumentátor a snad i režisér či scénárista). Trochu mluvil i o disentu a Zemanovi či Komárkovi, hlavně ho ale nejvíc zajímalo, co my na systém, politiku, co se děje mezi studenty. Pod jeho vlivem - protože se nám fakt líbilo - jsme to heslo malovali na nějaké prostěradlo asi týden před 17.11. (možná i večer předtím, to už fakt nevím, ale trávili jsme tam v té době mnoho večerů podobnými úlety). Bohužel nevím, kde ten transparent skončil, ani kam všude p. Škrdlant ještě zašel, protože totéž heslo se hned v pondělí objevilo, možná právě v té prohozené variantě i na tabuli vedle na medicíně – už tedy v době stávky. Nárok na autorství si tedy nečiním, jen jsme ho „vymalovaly“ a šířily – tuším s Lídou Němcovou a možná i s někým dalším - a nesli ho v průvodu až na Vyšehrad. Ani nevím, jestli jsme ho tam někomu předali nebo ho sbalili. Už tehdy jsme byli trochu zvyklí na revoluční akce typu demonstrace proti stavbě nové fakultní nemocnice na Praze 2, či pro záchranu Stromovky – podobná trasa přes ni byla teď nedávno bohužel stejně schválena – i za naší dnešní demokracie – paradox, ne?

Sféra vysokoškolského vzdělávání byla jednou z prvních, kde došlo k výrazné změně legislativy. Základní zákon o vysokých školách se od té doby už změnil několikrát a dnes jsme svědky snah o další změny – ve zcela jiných směrech proti tehdejšímu idealismu...

Nejprve jsem ty změny docela sledovala a snad i chápala, od určité doby – asi v těch letech, kdy jsem odešla znovu na mateřskou již tehdy ze Severočeského muzea – tedy asi od r. 1998 – jsem to sledovat přestala a jen občas zaznamenala novinky či nějaké problémy z tisku. V té době mi jen přišlo, že se nějak moc grantuje a vzniká moc nových VŠ a říkala jsem si, kdy to asi skončí, či jestli to množství nějak stimuluje i růst kvality či nikoli. Fandila jsem třeba vzniku Pávkovy „Středoevropské univerzity“ v Jindřichovicích pod Smrkem, ale ta se nikdy nenarodila. Zato u liberecké TU vznikaly fakulty jak na běžícím pásu – od pedagogické přes hospodářskou až po architekturu. Protože vím, kdo všechno tam učí, leckdy se kvalitě té školy jen potichu usmívám a nevím, co za absolventy z nich odchází – zatím jsem na žádné, kteří by se ucházeli o místo např. u nás v ČSOP, nenarazila. Z občasných studentských prací – které jsme buď konzultovali nebo lektorovali, či z diplomek, které jsem viděla, ale moc silný dojem nemám. Dojem mám jen ten, že přibýlo příliš děr do cedníku veřejných rozpočtů v kapitole školství a studentům přibýla práva ve všech školních senátech - a zda k tomu chápou i tu zodpovědnost, aby něco skutečně důležitého pro život a své profese uměli, to nevím.

V prvních letech nového tisíciletí jsem navíc získávala dojem, že to krajské – tedy základní a střední školství se také moc nedaří. Ještě že betonový megaprojekt Centra vzdělanosti Libereckého kraje smetla změna politické garnitury v r. 2006 – aspoň jeden úspěch v tom hrozném nepořádku jejich dalšího vládnutí v kraji či lobbingu ODS let předtím. Od roku 2001 jsem měla nejstarší dceru na gymnáziu (soukromém osmiletém) a občas mi bylo trochu líto jeho ředitelky, že tam často nevěděli, co za změny přijde, jejich připomínky k novinkám – od zákonů až po státní maturity či vzdělávací plány – asi nikdo nebral vážně nebo je neuměl

vypořádat. To vše se pak promítalo do zájmu o tuto školu, do kvality přijímaných pedagogů i do výše poplatků nás rodičů, ale to je asi trochu mimo tvůj původní rámec otázky, nepletu-li se. Každopádně mě idealismus ve vztahu k situaci v našem školství skrze demokratické struktury za účasti studentů nějak přešel. Ale nejen vzhledem ke školství, to je spíše kapitola o nástrojích a slabých místech naší porevoluční demokracie a trochu se jí dotknu dále.

Na politické scéně se objevilo zelené hnutí – po dlouhou předchozí dobu přežívající v poloilegalitě. Dalo o sobě vědět jako předvoj sametového pozdvižení s předstihem už při teplotních nepokojích. Jeho protitotalitní charakter předznamenával také jeho středopravou resp. svěbytnou orientaci, která bývá tomuto směru dnes vyčítána s ohledem na častější přimykání k levici v západních zemích...

Do zeleného hnutí jsem spadla už před revolucí skrze naše brontosaurování na gymplu a pak pod univerzitní komisí ŽP díky lidem, kteří mě naučili něco – snad smysluplného – organizovat a řešit, tedy tehdy Jirka Kulich, Jirka Dědeček, Šimona Bouzková, od nás z geobotaniky Hanka Stejskalová (možná známější pod přezdívkou Kanička) a někteří další, později i mladší či stejně staří spolužáci. Těsně po revoluci jsem si organizovala – kromě posunutých státnic a diplomky – hlavně soukromý život, takže jsem se zase začala potkávat častěji s libereckými kamarády a se spolužáky jen občas „tříbila názory“.

Více jsme se potkávali a o „zeleném hnutí“ jsem zase více začala přemýšlet v době, kdy jsem nastoupila do práce a činnost tichého kurátora botanických sbírek mi moc nevoněla, či nepřišla tak důležitá a zajímavá – aspoň v tom pojetí, jak jsem ji zdědila. Ale jiné místo tehdy na Liberecku v dosahu nebylo, byla jsem vděčná svým způsobem i za ně. Koukala jsem tedy aspoň více po práci s veřejností – výstavy a přednášky, diskuse apod. Něco bylo vítáno, něco přijímáno mým ředitelem s výhradami, něco zamítnuto. Velmi ho štvalo, že jsem si i přes tyto problémy nacházela vlastní cestu a možná právě to mne na práci – leckdy i po večerech či o víkendech, když mi děti někdo hlídal, nebo jsem je mohla mít s sebou – bavilo. Každopádně tato doba přinesla založení naší vlastní ČSOP, vzorem mi tehdy byla hlavně Lenka Šoltysová v Jičíně, ale i další muzejní botanici, jako Jaroslav Rydlo, Věra Samková či Ivan Růžička. Užívala jsem si spolupráci s dalšími ekologickými organizacemi v regionu, stmelily nás společné „projekty“ jako záchrana Veseckého údolí – nejprve před přehradou a poté před výstavbou, úpravy pravidel průběhu motocyklových závodů Enduro 2002, či kritické posuzování organizace MS SKI 2003 – nakonec se uskutečnilo mimo Jizerky v roce 2009 s dluhem ca 70 milionů (ty asi v „tichosti“ zaplatí město, kde jsem se právě za Zelené v roce 2006 stala zastupitelkou).

Zelenou stranu i zelené hnutí chápu velmi barevně a složitě, stejně jako jsou pestří a složití lidé, kteří pro ně pracují. Odlišuji nevládní základnu, která má leckdy jen roli jednoho (velmi potřebného) mantinelu dění ve společnosti, či platformy, která si (pokud možno bez ohledu na politiku a politiky – zejména ty vládní a parlamentní) dělá svoji práci. Svými nástroji i taktikou jen občas dosahují svých vytčených a pro ostatní společnost více či méně

podstatných cílů. Užívala jsem si deset let to, jak je v naší chaotické společnosti relativně snadné získat peníze na jednoduchý, jednoletý a líbivý projekt (koho a jak zajímá kvalita výstupů) a jak těžké je ufinancovat dlouholeté pravidelné a již okoukané projekty a aktivity, do kterých jsou však zapojeny desítky či stovky dobrovolníků – např. na školách – a které mají i skutečný dopad ve výchově dětí i jejich rodičů, případně je realizují dlouhodobě vlastní zaměstnanci – jak to udělat, aby je to po celý rok uživilo a nevisel nad nimi stále úřad práce jako hrozba.

Jak vidno, vyhraněný názor na fungování věci máš – i na základě jisté zkušenosti v komunální sféře. Nehodláš to využít v parlamentním stranickém systému?

Asi ne. Právě možná i proto nechci vstupovat do žádné strany a budu se snažit jít vlastní „zelenou cestou“ svého života, protože jsem se naučila platit za své chyby v projektech svou cenu, ale obtížně jsem zkousávala, či stále ještě s velkou nechutí zkousávám spoluzodpovědnost i přehlíživost k některým problémům mnou volených a důvěrou podporovaných zelených politiků v posledních letech. To, že jsem asi nebyla sama, ilustrují skoky v preferencích i vznik dalších „zelených platforem“, které bohužel celé hnutí tříští a odsuzují na lokální úroveň. Dle mne tu chybí prostor na diskusi, pečlivá práce je přirozeně (časově i lidsky) handicapována oproti té povrchní – platí teorie tzv. rychlého a pomalého času. A já velmi nerada hraju jen „hry s nulovými součty“, mezi které počítám výměnné obchody většiny našich politiků. To je asi doménou chlapské politiky, já víc preferuji cit, rozum a hry s nenulovými součty, kde jsou v pořadí, jak je jmenuji: důležité cíle, myšlenky, lidi, nástroje/procesy, pak peníze a vhodný čas a prostor – klid na práci. Pak se mohou dostavit kvalitní výsledky. Jiná schémata považuji za ošidná či krátkozraká. V neziskovém sektoru, kde se teď hlavně pohybuji, to platí dvojnásob, ač právě peněz a klidu na práci není nikdy dostatek. Víc se tedy opírám i o mínění přátel, kterých si vážím a z jejichž energie občas dobývám své síly k práci, když mi dochází motivace.

Tedy se snažím zklidnit a hledám další cestu životem, netroufám si tedy v tuto chvíli kriticky hodnotit „zelené období“ spoluvlády v naší chabé demokracii. S odstupem dvaceti let mám pocit, že jsme především vyměnili totalitu ideologie za totalitu moci peněz a majetku, které se staly měřítkem úspěšnosti a vývoje společnosti. Neumíme si pěstovat příliš vnitřní hodnoty ani na materiální málo závislou vnitřní svobodu ducha, založenou na řádu srovnaných životních priorit a hodnot. Zařadili jsme se mezi šedé obrátové společnosti euroamerické civilizace, kde zájem na odstranění zbytečných a prázdných obrátů má jen mizivá část osvícených obyvatel/občanů (a skoro žádný politik). Nevzali jsme si za své příliš mnoho příkladů z lepších zemí v nich – ať už z hledisek vztahů společnosti k přírodě a přírodním zdrojům, či vzhledem k nástrojům a zpětným vazbám v demokracii a vládních (veřejných) či nevládních strukturách – tedy ve vytváření skutečné občanské společnosti. Severské země dodnes tolerují monarchii (možná s různě velkým a o to důležitějším

"Zařadili jsme se mezi šedé obrátové společnosti euroamerické civilizace, kde zájem na odstranění zbytečných a prázdných obrátů má jen mizivá část osvícených obyvatel/občanů (a skoro žádný politik). Nevzali jsme si za své příliš mnoho příkladů z lepších zemí v nich – ať už z hledisek vztahů společnosti k přírodě a přírodním zdrojům, či vzhledem k nástrojům a zpětným vazbám v demokracii a vládních (veřejných) či nevládních strukturách –

respektem, který platí na veřejnou správu jako pomyslný bič, cenzor nebo jen jako pojistka). Přelidněné země severozápadu Evropy pak velmi učí šetrnosti,

tedy ve vytváření skutečné občanské společnosti."

skromnosti ke zdrojům i v prostoru (tedy v bydlení a soužití), jinde si léty tradice vypěstovali respekt k nevládním organizacím určitých zaměření. Velmi málo z těchto příkladů se podařilo bohužel přenést s potřebnou hloubkou a pochopením k nám, do naší „svobodné demokracie“ po pádu železné opony.

Dnes poměrně často přemýšlím i o tom, zda a jak umíme tuto společnost opravdu pravdivě vytvořit, či zda je to jen jedna z utopií a zdání společností 21. století. Hodně myslím na to, kdo a proč hýbe skutečnými dráty vývoje společnosti a měřítky reálné udržitelnosti, nejen že tahá za nitky rozhodování našich až občas smutně legračně loutkových politiků všech hlavních úrovní. Možná se po studiích ekosystémů a živelném načerpávání sociologických či místně politických zkušeností ponořím opět více do studia – nechce se mi říct do filozofování, protože to asi neumím, ale více do přemýšlení o tom, co má v naší společnosti cenu, jak chyby či úspěchy spolu vnitřně souvisejí a co v tomto systému ještě mohou být platná já.

Vše důležité již možná bylo napsáno či řečeno, ale možná i čas a prostor v tom hrají klíčovou roli – aby to bylo i významnou částí lidstva pochopeno a uchopeno. Nevíme, zda právě teď po naší vývojové spirále stoupáme do další úrovně společnosti, či zda jsme už nezačali klesat k zániku. Každopádně oboje je možné a pravděpodobné. Doufám v tu první možnost a proto sbírám síly nestát stranou a přispět k realizaci této varianty vývoje svou malou silou.

Přeju ti k tomu hodně sil a uvážlivosti s tím, že je sympatické při tom myslet na kořeny, z kterých čerpáš, tj. na studentskou vizi z r. 1989.

Rozhovor pořídil Pavel Kovář k 20. výročí studentského průvodu z Albertova na Národní třídu v Praze, v listopadu 1989. Prof. Pavel Kovář byl do konce roku 1989 vědeckým pracovníkem Botanického ústavu Akademie věd a od března 1990 se stal odborným asistentem na PřF UK, později zde byl vedoucím Katedry botaniky a v letech 2003-2009 děkanem fakulty.

Mgr. Květoslava Morávková roz. Lipnická:

Absolventka geobotaniky na PřF UK (1991), po absolvování VŠ pracovala jako kurátorka Severočeského muzea v Liberci, manažerka ekologických, vzdělávacích nebo osvětových projektů nestátních neziskových organizací, zastupitelka města Liberec.